

Юридичні науки

УДК 342. 5

Корсюк Яна Андріївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Корсюк Яна Андреевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Korsiuk Yana

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

КОНСТИТУЦІЙНИЙ КОНТРОЛЬ В США
КОНСТИТУЦИОННЫЙ КОНТРОЛЬ В США
CONSTITUTIONAL CONTROL IN THE USA

***Анотація.** Конституційний контроль сприяє забезпеченню верховенства й прямої дії Конституції на всій території держави, захищає основні права й свободи людини та громадянина, запобігає появі неконституційних актів. У статті детально проаналізовано визначення поняття «конституційний контроль». Автором також звернена увага на зародження та формування інституту конституційного контролю в Сполучених Штатах Америки.*

У роботі автором наведені та досліджені три передумови формування судового конституційного контролю. Для підкріплення аргументів використано думки авторитетних вчених, науковців та позицію Верховного суду США. Крім цього, автором зазначено сім основних ознак, які характеризують американську модель конституційного контролю.

Досліджено централізовану та децентралізовану американські моделі, зазначено їхні особливості та наведено приклади країн. Автором

проведено порівняльний аналіз між двома моделями конституційного контролю: європейською та американською. Для проведення ґрунтовного порівняння зіставлені особливості, характерні риси та завдання кожної моделі. Більш того, у роботі показано еволюцію інституту конституційного контролю, його зміну у Сполучених Штатах Америки.

Значну увагу у роботі приділено Верховному суду США та аналізу відомих прецедентів у державі. З'ясовано повноваження Суду у вирішенні справ та проаналізовано його місце у федеральній судовій ієрархії. Автором також зазначено про політичні повноваження, якими наділений Верховний суд Сполучених Штатів Америки. Наприкінці роботи автором зазначено про роль Конституції та судового прецеденту у визначенні повноважень Верховного суду США щодо здійснення конституційного контролю.

Ключові слова: *конституційний контроль, політичні повноваження, прецедент, американська модель, європейська модель, Сполучені Штати Америки, Верховний суд.*

Анотація. *Конституционный контроль способствует обеспечению верховенства и прямого действия Конституции на всей территории государства, защищает основные права и свободы человека и гражданина, предотвращает появление неконституционных актов. В статье подробно проанализированы определения понятия «конституционный контроль». Автором также обращено внимание на зарождение и формирование института конституционного контроля в США.*

В работе автором приведены и исследованы три предпосылки формирования судебного конституционного контроля. Для подкрепления аргументов использовано мнения авторитетных ученых, ученых и позицию Верховного суда США. Кроме этого, автором отмечено семь основных признаков, которые характеризуют американскую модель конституционного контроля.

Исследована централизованная и децентрализованная американские модели, указано их особенности и приведены примеры стран. Автором проведен сравнительный анализ между двумя моделями конституционного контроля: европейской и американской. Для проведения основательного сравнения сопоставлены особенности, характерные черты и задачи каждой модели. Более того, в работе показана эволюция института конституционного контроля, его изменение в Соединенных Штатах Америки.

Значительное внимание в работе уделено Верховному суду США и анализу известных прецедентов в государстве. Выяснено полномочия суда в решении дел и проанализировано его место в федеральной судебной иерархии. Автором также указаны политические полномочия, которыми наделен Верховный суд Соединенных Штатов Америки. В конце работы автором отмечена роль Конституции и судебного прецедента в определении полномочий Верховного суда США по осуществлению конституционного контроля.

Ключевые слова: *конституционный контроль, политические полномочия, прецедент, американская модель, европейская модель, Соединенные Штаты Америки, Верховный суд.*

Summary. *Constitutional control contributes to ensuring the supremacy and direct effect of the Constitution throughout the state, protects the fundamental rights and freedoms of an individual and citizen, and prevents the emergence of unconstitutional acts. The article analyzes in detail the definitions of the concept of "constitutional control". The author also drew attention to the emergence and formation of the institution of constitutional control in the United States.*

In this paper, the author presented and investigated three prerequisites for the formation of judicial constitutional review. To reinforce the arguments used

by the views of reputable scientists, scholars and the position of the US Supreme Court. In addition, the author noted seven main features that characterize the American model of constitutional review.

The centralized and decentralized American models are investigated, their features are indicated, and examples of countries are given. The author conducted a comparative analysis of the European and American models of constitutional review. For a thorough comparison, the features, characteristics and tasks of each model are compared. Moreover, the work shows the evolution of the institution of constitutional control, its change in the United States of America.

Considerable attention is paid to the work of the US Supreme Court and the analysis of known precedents in the state. The authority of the court in resolving cases has been clarified and its place in the federal judicial hierarchy has been analyzed. The author also indicates the political powers vested in the Supreme Court of the United States of America. At the end of the work, the author noted the role of the Constitution and judicial precedent in determining the powers of the US Supreme Court in exercising constitutional control.

Key words: *constitutional review, political authority, precedent, American model, European model, United States of America, Supreme Court.*

Постановка проблеми. Конституційний контроль сприяє забезпеченню верховенства. й прямої дії Конституції на всій території держави, запобігає появі неконституційних актів та захищає основні права й свободи людини та громадянина.

Інститут конституційного контролю функціонує в більшості сучасних демократичних країнах, США – не виключення. Саме тому нами було прийнято рішення про детальне дослідження правових підстав конституційного контролю у Сполучених Штатах Америки, які й досі залишаються дискусійними серед науковців.

Ступінь дослідження проблеми. Дослідженню теоретичних і практичних аспектів інституту конституційного контролю у світі й в Україні приділяли увагу такі вітчизняні вчені-правознавці, як: В. О. Гергелійник, В. М. Кампо, І. І. Маринів, О. С. Лотюк, С. В. Пілюк, М. Д. Савенко, А. О. Селіванов, В. Є. Скомороха., І. Д. Сліденко, М. В. Тесленко, Т. О. Цимбалістий, В. М. Шаповал та інші. Цією проблематикою займалися також зарубіжні науковці: С. В. Боботов, М. В. Вітрук, Б. С. Ебзеєв, В. В. Лазарев, В. В. Маклаков, Т. І. Овсепян, С. М. Пастернак, Т. Я. Хабрієва та інші.

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних питань функціонування інституту конституційної юстиції в США, а саме, аналіз особливостей виникнення судового конституційного контролю, взаємозв'язку судового конституційного контролю з концепцією розподілу державної влади та доктриною судового прецеденту в американському праві. У роботі також будуть виокремлені ознаки структурних елементів конституційної юстиції США. – тлумачення Конституції, контролю за діяльністю органів законодавчої та виконавчої влади, контролю за дотриманням конституційних прав і свобод.

Здійснення конституційного контролю в державі залежить від того, яка модель запроваджена в ній. Становлення тієї чи іншої моделі конституційного контролю в країні пов'язане з особливостями національного права, організацією державної влади, організацією судової системи та економічними, політичними й історичними умовами.

Будь-яке дослідження права США для повного досягнення поставленої мети має відбуватися у розрізі всієї правової системи. Враховуючи, що право судового конституційного контролю логічно впливає з принципу "розподілу влад", є однією з форм його функціонування, а також те, що формально-юридичною підставою

виникнення і еволюції конституційного контролю в США став судовий прецедент.

Конституційний контроль в сучасному розумінні вперше виник у США на основі доктрини судового прецеденту. Прецедент, створений у результаті розгляду справи Мербері проти Медісона 1803 року, започаткував судовий конституційний контроль у США, головна риса якого – здійснення контролю судами загальної юрисдикції. Тривалий час американська модель конституційного контролю була єдиною, а європейська запропонована лише в ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Термін «контроль» походить від французького *controler*, що означає подвійний список. Із філософського погляду соціальний контроль - це використання різних соціальних інститутів і засобів для виявлення тенденцій змін у розвитку суспільних відносин та їх регулювання [1, с. 306]. Соціальний контроль забезпечує сталість і розвиток соціальної системи, управління людьми, групами, інститутами, які входять до неї.

У юридичній літературі судовий конституційний контроль розглядають у широкому й вузькому розумінні. У вузькому - як функцію судів загальної або спеціальної юрисдикції щодо визначення конституційної певного кола нормативно-правових актів [2, с. 278]; як здійснювану судовими органами перевірку нормативних актів стосовно їх відповідності конституції [3, с. 160].

Широке трактування судового конституційного контролю дає Б. С. Ебзеєв, зазначаючи, що це офіційна діяльність спеціально уповноважених конституцією та законами органів щодо здійснення ними своїх повноважень за допомогою особливої процедури з метою захисту основ конституційного ладу, основних прав і свобод людини й громадянина, забезпечення верховенства та прямої дії основного закону на всій території держави, запобігання появи в правовій системі неконституційних актів,

офіційного тлумачення конституції [4, с. 82]. Сутність конституційного контролю полягає не лише у вирішенні питання щодо відповідності правових актів конституції, контролю за відповідністю їй законів, але й у розв'язанні спорів про компетенцію між органами державної влади, тлумаченні конституції й законів.

Конституційний контроль в сучасному розумінні вперше виник у США на основі доктрини судового прецеденту. Прецедент, створений у результаті розгляду справи Мербері проти Медісона 1803 року, започаткував судовий конституційний контроль у США, головна риса якого - здійснення контролю судами загальної юрисдикції. Тривалий час американська модель конституційного контролю була єдиною, а європейська запропонована лише в ХХ ст.

Ю. Л. Шульженко вважає, що ідея конституційного контролю з'явилася на початку XVII ст. й пов'язана із діяльністю Таємної ради при Британській короні, яка визначала недійсними статути, видані легістратурами колоній, якщо вони суперечили колоніальним хартіям чи загальному праву [5, с. 41]. Ця практика запозичена судами в американських колоніях, котрі виносили рішення про відмову застосовувати накази англійського короля на тій підставі, що вони суперечать колоніальній хартії. У 80-90-х роках XVII ст. незалежні суди стали перевіряти конституційність законів штатів. Ці справи не передавалися до Верховного суду й тому особливого значення не мали.

Формування інституту судового конституційного контролю в США пов'язують із трьома передумовами. По-перше, 1787 року прийнято першу у світі писану конституцію, яка володіє вищою юридичною силою в державі. Це стало фундаментом для виникнення проблеми охорони конституції. По-друге, американський конституційний контроль виник на основі боротьби з метрополією й протиставленням себе її системи правління. Звідси - страх перед абсолютизмом та акцентування уваги на

принципі поділу влади, як основи демократичного правління. По-третє, Сполучені Штати виникли як федеративна держава. Конституція 1787 року вирішила це питання, надавши федеральному праву вищу юридичну силу, але водночас допускаючи (поправка 10) принцип передачі нерегульованих питань у компетенцію штатів. Усі дії федеральної влади повинні мати підставою конституційну правочинність. Однак ні Конституції штатів, ні Конституція 1787 року не заснували механізму свого захисту. Остаточна концепція судового контролю знайшла своє повне відображення лише в судових рішеннях федерального Верховного суду США [7, с. 19].

Дж. Маршалл, голова Верховного суду США, який, вирішуючи справу Марбері проти Медісона, у 1803 році зазначив: «Конституція володіє верховенством відносно законів. До компетенції та обов'язку судової влади входить роз'яснення того, що таке закон. Якщо два закони суперечать один одному, суд повинен вирішувати питання про застосування кожного з них. Якщо закон суперечить Конституції, Конституція, а не простий закон, повинна застосовуватись». На основі принципу, сформульованого в цій справі, а саме: юридичний перегляд є необхідним елементом в конституційній системі контролю та рівноваги, задуманих, щоб не дати іншим урядовим підрозділам присвоїти собі надмірну владу, - постала американська модель конституційної контролю [6, с. 68].

Сформований у США інститут конституційного контролю визнано однією з традиційних моделей, а саме: американською моделлю конституційного контролю, яка має низку особливостей, що вирізняють її з-поміж інших.

Американську модель конституційного контролю характеризують такі специфічні ознаки: 1) універсальний характер предмета контролю - суд, окрім перевірки законів на відповідність конституції, має право здійснювати контроль за нормативними актами, які приймаються на всіх рівнях органами державної влади; 2) конкретність - суди пов'язані конкретними

обставинами справи, де є посилення сторони, наприклад, на антиконституційність норми, на якій ґрунтуються вимоги протилежної сторони. Суд зобов'язаний висловити свою позицію з цього приводу й вирішити питання по суті позову [6, с. 72]; 3) деконцентрація - будь-який суд при розгляді справи може досліджувати відповідність федеральних законів федеральній конституції, нормативно-правових актів окремих штатів їхнім конституціям, а також актів штатів - федеральним законам; 4) суд розглядає питання конституційності нормативних актів не в межах особливого провадження, а безпосередньо у зв'язку з розглядом кримінальної, цивільної, адміністративної справи, якщо сторона в справі посилається на Конституцію; 5) правом ініціативи щодо застосування конституційного контролю наділені лише учасники судового провадження; 6) надання окремим думкам суддів Верховного суду США прецедентного характеру [8, с. 7]; 7) відносний характер - рішення суду є обов'язковим лише для учасників спору. Неконституційну норму не беруть до уваги при винесенні рішення суду по суті спору. Суд не може скасувати неконституційну норму, оскільки це право Верховного суду.

Існує два різновиди американської моделі конституційного контролю - децентралізована й централізована. Децентралізована існує в таких країнах, як США, Аргентина, Норвегія та Японія, де конституційний контроль можуть здійснювати всі суди загальної юрисдикції в порядку звичайної судової процедури. Суд загальної юрисдикції може визнати закон, окремі його положення неконституційними. Якщо справа потрапляє на розгляд до Верховного суду й він також підтверджує рішення суду нижчої інстанції, то воно стає обов'язковим для всіх судів.

Централізований різновид існує в таких країнах, як Австралія, Індія, Канада, Мальта, де конституційний контроль можуть здійснювати тільки верховні суди в порядку особливої процедури. Конституційність закону має право перевіряти лише вища судова інстанція після того, як справа надійде

до неї від нижчої інстанції, яка може поставити питання про перевірку конституційності закону або окремого його положення, але сам Верховний суд не має повноваження перевіряти їх на відповідність Конституції.

Європейська модель конституційного контролю, концепцію якої запропонували австрійські вчені Г. Кельзен і К. Ейзенман, виникла у ХХ ст. Основна відмінність європейської моделі від американської полягає в тому, що конституційний контроль виділяється із загального правосуддя та здійснюється не судами загальної юрисдикції, а спеціалізованими органами - конституційними судами.

Причинами неприйняття американської моделі конституційного контролю європейськими країнами науковці називають такі: 1) принцип верховенства закону, сприйняття закону у свідомості європейських юристів як святині, тобто в площині розбіжного сприйняття понять «закон» і «конституція»; 2) особливість формування судової системи й діяльності суддів (особливо виділяється ступінь залежності від виконавчої влади та неспроможність вирішити питання конституційності закону); 3) відсутність єдиного підходу в питанні спеціалізації судів. Американська модель функціонує успішно лише там, де існує єдина спеціалізація судів, тобто в самих США й інших країнах загального права, оскільки в цих державах проблема конституційності може постати в будь-якому процесі [6, с. 86-87].

Витоками історії спеціалізованого конституційного контролю вважають створення наприкінці ХVІІ ст. у Франції державного органу, до повноважень якого віднесено встановлення неконституційності законодавчих актів. Ідею охорони конституції в 1795 році висунув Е. Сійєс, котрий наголошував, що для реалізації конституції потрібне створення «спеціальної влади», яка могла б скасовувати законодавчі акти, які суперечать конституції. Е. Сійєс вважав, що судова влада не повинна охороняти конституцію, і пропонував наділити відповідними повноваженнями спеціальний орган, який називав «конституційним журі».

Цю ідею Е. Сійєса реалізовано в Конституції Франції 1799 року, яка містила окрему главу про охоронний сенат. Останній міг скасовувати законодавчі акти на підставі їх неконституційності [9, с. 11-12].

Важливу роль у формуванні європейської моделі конституційного контролю відіграв відомий австрійський учений Г. Кельзен. Науковець вважав, що гарантія дієвості конституції має ґрунтуватися здебільшого на можливості безперешкодного анулювання актів, які їй суперечать. Таке анулювання неконституційних актів, безперечно, мало бути доручено верховному органу, який би відрізнявся від парламенту, був незалежним від нього чи будь-якого іншого органу державної влади [10, с. 58]. Г. Кельзен відводив конституційному суду лише роль «негативного законодавця», своєрідного «контрбалансу». Так, на його думку, анулювання закону не означає створення правової норми», а діяльність органу конституційного правосуддя повністю детермінована та обмежена рамками конституції [11, с. 69]. На думку Г. Кельзена, конституційний суд необхідний для того, щоб вирішувати передусім можливі конфлікти щодо розмежування компетенції між державними органами та перевищення ними своїх повноважень.

Для європейської моделі конституційного контролю пріоритетні такі завдання: забезпечення конституційності нормативних актів й у такий спосіб - збереження конституційно закріпленої функціональної рівноваги незалежних гілок влади; чітка регламентація вирішення спірних питань, які виникають між різними органами влади стосовно повноважень; створення найбільш цілісної та надійної системи захисту конституційних прав і свобод людини й громадянина.

Для європейської моделі конституційного контролю характерні такі специфічні ознаки: 1) створення спеціалізованих судових органів конституційного контролю (конституційних судів, спеціальних конституційних колегій, палат у складі вищих судів), які не входять до системи судів загальної юрисдикції або займають у ній автономне

становище; 2) конституційний контроль - головна функція спеціалізованих судових органів; 3) конституційні суди, ураховуючи їхнє функціональне призначення, утворюються способом, що відмінний від формування судів загальної юрисдикції і передбачає участь державних органів, які належать до різних гілок влади [12, с. 554]; 4) конституційний контроль здійснюється за правилами спеціальної процедури; 5) для конституційного контролю властивий абстрактний та попередній контроль; 6) суб'єктами звернення до спеціалізованих судових органів, окрім учасників процесу, є також державні органи; 7) рішення спеціалізованих судових органів носить загальнообов'язковий характер.

В. В. Маклаков до особливостей європейської моделі конституційного контролю відносить особливий склад суду; відсутність пожиттєвого призначення суддів; часткове оновлення складу суду (кожні три роки на одну третину в Іспанії, Франції); неможливість переобрання на повторний строк, як гарантія незалежності суддів (Франція, Італія, Іспанія, ФРН); визначення в конституціях порядку призначення й кваліфікації суддів, що підкреслює значення цих органів; призначення суддів не одним, а кількома органами, аби жоден із них не мав переваг, а самі суди - односторонньої орієнтації (завжди значна частина органу конституційного контролю формується парламентом, у призначенні суддів беруть участь найвищі органи виконавчої влади та судові органи) [13, с. 143-144].

Європейська модель конституційного контролю має два різновиди: австрійську та французьку. Австрійський різновид властивий для таких країн, як Австрія, Італія, Польща, де конституційний контроль здійснюють спеціальні конституційні суди, що входять до системи вищих органів судової влади держави. Французький різновид характеризується тим, що правом конституційного контролю наділений спеціальний квазісудовий орган (у Франції з 1958 року - Конституційна рада, у Португалії з 1976 по 1982 рік - Революційна рада). Квазісудові органи - це спеціалізовані органи,

що мають такий самий склад, формування та повноваження, що й спеціалізовані суди, але відрізняються низкою процесуальних моментів (відсутністю змагальності і гласності).

У першій половині ХХ ст. американська модель конституційного контролю залишалася найбільш поширеною, тоді як європейська існувала на практиці лише в кількох країнах (Австрії, Чехословаччині - 1920 року, Греції - 1927 року, Іспанії - 1931 року).

Американська та європейська моделі конституційного контролю відрізняються одна від одної такими ознаками: 1) у європейській моделі орган конституційної юрисдикції не входить у судову систему або ж займає в ній незалежне місце; 2) у європейській моделі, на відміну від американської, конституційні спори відокремлені від інших; 3) у європейській моделі, на відміну від американської, рішення про невідповідність закону конституції виносяться незалежно від конкретної справи; 4) у європейській моделі орган конституційної юрисдикції може здійснювати, окрім конкретного контролю, також абстрактний і попередній; 5) коло суб'єктів, наділених правом звернення до Конституційного суду, окрім учасників процесу, у європейській моделі включає й державні органи; 6) в американській моделі неконституційний акт суди трактують як такий, що не існує; він не може застосовуватись у конкретній справі та не відміняється, у європейській моделі неконституційний закон припиняє свою дію й виключається із системи чинного законодавства [14, с. 9].

Інститут конституційного контролю отримав поширення після Другої світової війни. Його запроваджено в більшості країн Західної Європи, у багатьох нових державах Азії, Африки, Латинської Америки.

На сучасному етапі для інституту конституційного контролю характерна багатоманітність форм, які все важче віднести до двох основних моделей - американської та європейської. Простежено тенденцію появи різноманітних змішаних форм (Бразилія, Греція, Перу, Португалія тощо), у

яких поєднано певні риси, характерні для різних моделей судового та квазісудового контролю, а також виражену національну специфіку (залежать від історичного, економічного, політичного розвитку країни). У мусульманських країнах для інституту конституційного контролю властиво те, що перевірка законів відбувається не лише на відповідність конституції, а й ісламському праву.

Поняття судового конституційного контролю можна трактувати в широкому та вузькому значенні. В широкому розумінні - це функція судових органів і так званих квазісудових органів (наприклад, конституційних рад), сенс якої полягає в оцінці ними певного кола правових актів - чинних чи тих, які не набули чинності, включно до їх проектів - щодо їх відповідності конституції і у здійсненні деяких інших повноважень, встановлених конституціями і законодавством. Поняття такого контролю синонімічне поняттю конституційної юрисдикції. У вузькому значенні судовий конституційний контроль - це функція судових органів щодо визначення конституційності певного кола саме нормативно-правових актів.

Уперше спеціалізований конституційний контроль було введено в кінці 18 ст. у Франції, де конституцією передбачалося створення органу відповідної компетенції - охоронного сенату. Проте цей орган не вважався судовим, і його природа була суто політичною. Функція саме судового конституційного контролю була визначена в США на початку 19 ст. шляхом тлумачення конституції Верховним Судом. [15]

Створення Верховного Суду США як вищої судової інстанції держави безпосередньо було передбачено в Конституції 1787 р. [16; с. 203-204]

Однак ще до прийняття Конституції під час обговорення її проекту розробники американської Конституції обговорювали ідею про надання судам можливості здійснювати судовий конституційний контроль.

Про це свідчить збірка із 85 статей, опублікованих в період з кінця жовтня 1787 р. по травень 1788 р. в газетах штату Нью-Йорк під псевдонімом Публій і загальною назвою «Федераліст». Так, один із авторів цих статей О. Гамільтон активно виступав на сторінках цього видання з ідеєю про необхідність надання судам повноважень здійснювати судовий конституційний контроль, вказуючи на те, що жодний законодавчий акт, що суперечить Конституції, не може бути чинним: «Справжня сфера компетенції судів, притаманна, лише їм, - тлумачення законів. Конституція має розглядатися й фактично розглядається суддями як основний закон. Відтак саме їм належить визначати її зміст, так само як і зміст будь-якого акта законодавчого органу.» [17; с. 393-394]

Оскільки ця ідея викликала негативну реакцію більшості розробників Конституції США, повноваження судової влади по здійсненню судового конституційного контролю не були відображені в тексті Конституції. Головна причина негативної реакції полягала у побоюванні сильної центральної (федеральної) влади. Зокрема, один із розробників проекту Конституції 1787 р. Річард Спейт назвав конституційний нагляд «узурпацією» влади, поділивши цю думку з іншим відомим американським ідеологом того часу Джеймсом Медисоном.

Не менш відомий правознавець США Л. Леві, обґрунтовуючи право судової влади здійснювати конституційний нагляд, спирався на те, що через це її повноваження взаємодіють усі існуючі гілки влад і: «правомірність судового нагляду впливає з історії, а не з Конституції чи висловлювань її творців. Історично він породжений конституційною доктриною періоду американської революції».

В результаті, дебати навколо питання конституційного контролю завершилися тим, що творці Конституції не закріпили це повноваження за судами та, зрештою, ні за ким.

У США застосовується доктрина прецедентного права, відповідно до якої рішення, що приймаються судами США по конкретним справам, стають обов'язковими для майбутніх подібних справ, якщо тільки не будуть скасовані. Тому саме прецедент, створений в результаті розгляду відомої справи *Маґґігу V. Масізоп* 1803 року вперше закріпив за Верховним Судом США повноваження тлумачити Конституцію та здійснювати конституційний судовий нагляд. [17]

При розгляді цієї справи суд постав перед необхідністю визначення відносин судової влади з державними органами. Судді заснували важливе повноваження Верховного суду: визначати конституційність актів виконавчої і законодавчої гілок влади.

24 лютого 1803 року Головний суддя Маршалл представив суду свою думку. Його аргументи на користь утвердження судового нагляду в конституційній практиці США і в подальшому розширенні сфер його застосування були досить переконливі: «Слід наголосити на тому, що тільки судова влада має вправо та зобов'язана вказувати на те, що є законом. Особи, що застосовують норму права до конкретної справи, зобов'язані пояснити і витлумачити її. Якщо два закони суперечать один одному, лише суд повинен вирішити, який з них необхідно застосувати.» [7; с. 139]

Однак повноваження Верховного Суду США не були обмежені правом переглядати правові акти виконавчої та законодавчої влади на предмет відповідності їх до Основного Закону. Його компетенція поширилася і на перевірку діяльності посадових осіб держави щодо того, чи не суперечить вона Основному Закону.

Саме цей вид конституційного судового нагляду фігурував у справі США проти Р. Ніксона 1974 р. (*Цпієсі 8іаієз V. №хоп*), відому як «уолтергейтська справа». [8] Верховний суд, розглянувши юридичний спір про допустимість видачі слідству магнітофонних записів конфіденційних

розмов президента, прийняв рішення, яке змусило Р. Ніксона піти у відставку. Президент Р. Ніксон, відмовляючись видати слідству необхідні в справі докази, пояснював, що він діє в інтересах «національної безпеки» та наголошував на тому, що він користується «привілеями виконавчої влади». Він стверджував, що питання, яке виникло - політичного характеру, а тому не підлягає розглядові у Верховному суді. Втім, Верховний суд не взяв його пояснень до уваги і не визнав наявність «політичного питання». Щодо питання про «привілеї», на які посилався Р. Ніксон, суд визнав їх такими, що належать до «категорій, підвідомчих судові». Розглянувши справу, Верховний суд прийняв одностайне рішення проти глави «політичного відомства». [7, с. 125]

Виникнення повноважень Верховного суду США щодо конституційного контролю було зумовлене рядом обставин. Зокрема, потребою юридичного характеру, оскільки часто виникала необхідність у перевірці правових актів органів законодавчої та виконавчої влад Конституції. З іншого боку, шляхом здійснення цього повноваження Верховний суд США перешкоджав проявам сваволі парламенту, президента та місцевих органів влади. Через повноваження здійснювати конституційний нагляд відбувалась взаємодія виконавчої, законодавчої та судової влад.

Таким чином, вся історія Верховного суду і насамперед його рішення свідчать про те, що він не лише стоїть на чолі федеральної судової ієрархії, але і фактично володіє значними політичними повноваженнями. Оскільки поняття конституційного судового нагляду, його межі та механізм здійснення не були передбачені в Конституції і законах, Верховний суд США закріпив за собою це право завдяки судовому прецеденту. Кожне подальше рішення, прийняте Верховним судом, утверджувало це особливе повноваження у правовій системі та доктрині конституціоналізму США.

Висновки з данного дослідження та перспективи. Конституційний контроль уперше виник на Американському континенті. Рішення в справі Марбері проти Медісона започаткувало американську модель конституційного контролю, головна риса якої - здійснення конституційного контролю судами загальної юрисдикції. Європейська модель конституційного контролю виникла у ХХ ст.

Для неї характерне здійснення конституційного контролю спеціалізованими судовими або квазісудовими (не судовими) органами та застосування абстрактного й попереднього конституційного контролю.

Інститут конституційного контролю на сучасному етапі набуває універсальних характеристик, що пов'язано з використанням на основі однієї моделі конституційного контролю кращих здобутків інших різновидів з урахуванням політичних і правових факторів розвитку держави. Однак кожна з них повинна забезпечувати основне призначення інституту конституційного контролю - захист Конституції та законів держави, а також прав і свобод людини й громадянина.

Література

1. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. - 2-ге вид., переробл. і доповн. -К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.
2. Юридична енциклопедія: вбт. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. - К. : Укр. енцикл., 1998. Т.3. С. 278.
3. Сравнительное конституционное право / Е. Б. Абросимова, Т. А. Васильева, Л. Д. Владимирова, Н. С. Крылова и др. ; редкол. : Ковлер А. И., Чиркин В. Е. (отв. ред.), Юдин Ю. А. М. : Манускрипт, 1996. 730 с.
4. Збзеев Б. С. Конституционный Суд РФ - судебный орган конституционного контроля / Б. С. Збзеев // Вестник Конституционного Суда РФ. 1995. № 2-3. С. 82-90.

5. Шульженко Ю. Л. Конституционный контроль в России / Ю. Л. Шульженко М. : РАН; Ин-т гос-ва и права, 1995. С. 41.
6. Скомороха В. Є. Конституційна юрисдикція в Україні: проблеми теорії, методології і практики / В. Є. Скомороха. К. : «МП Леся», 2007. 716 с.
7. Пастернак С. Н. Конституционное правосудие в странах Восточной Европы: [монография] / С. Н. Пастернак. - СПб. : СПбЕУСЗ, 2010. 167 с.
8. Черняк Є.В. Конституційна юстиція Сполучених Штатів Америки : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12. 00. 02 / Є. В. Черняк; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. К., 2005. 20 с.
9. Цимбалістий Т. О. Конституційна юстиція в Україні: [навч. посіб.] / Т. О. Цимбалістий. К. : Центр учб. л-ри, 2007. 200 с.
10. Боботов С. В. Конституционная юстиция (сравнительный анализ) / С. В. Боботов. М. : Рос. правовая академия, 1994. С. 58.
11. Кампо В. Стан та перспективи розвитку наукових доктрин конституційної юстиції в Україні / В. Кампо // Юрид. журн. 2012. № 7/8. С. 68-75.
12. Пілюк С. В. Сучасні моделі конституційного контролю / С. В. Пілюк // Форум права. 2012. №3. С. 550-557 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [Біір://пбу.юу.иа/ \]-р4ї7БР_іп4ех.Біт_2012_3_96.p4Г.](http://пбу.юу.иа/)
13. Маклаков В. В. Конституционное право: словарь; отв. ред. В. В. Маклаков. М. : Юристь, 2001. С. 143-144.
14. Маринів І. І. Конституційний контроль у Республіці Польща: [монографія] / І. Маринів; НУ ЮАУ. Х. : Право, 2013. 160 с.
15. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998.
16. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран: в 2 т. М.: Норма, 2007 г. Т2: Современное государство и право. 672 с.

17. Иностранное конституционное право / Алебастрова И.А., Андреева Г.Н., Андреева И.А. и др.; Под ред. Маклакова В.В. М.: Юристъ, 1996. 512 с.
18. Государственный строй США / За ред. А. С. Никифоров. М.: Юрид. Лит. 1979. 207 с.

References

1. Filosofs'kyj slovnyk / za. red. V. I. Shynkaruka.. - 2-ghe vyd., pererobl. i dopovn. K. : Gholov. red. URE, 1986. 800 s.
2. Jurydychna. encyklopedija: vbt. / redkol. : Ju. S. Shemshuchenko (gholova. redkol.) ta. in. K. : Ukr. encykl., 1998. T.Z. S.278.
3. Sra.vnitel'noe konstitutsionnoe pravo / Ye. B. Abrosimova., T. A. Vasileva., L. D. Vladimirova., N. S. Krilova. i dr. ; redkol. : Kovler A. I., Chirkin V. Ye. (otv. red.), Yudin Yu. A. M. : Manuscript, 1996. 730 s.
4. Zbzeev B. S. Konstitutsionnyj Sud RF - sudebnyj organ konstitutsionnogo kontrolya / B. S. Zbzeev // Vestnik Konstitutsionnogo Suda. RF. 1995. № 2-3. S. 82-90.
5. Shulzhenko Yu. L. Konstitutsionnyj kontrol v Rossii / Yu. L. Shulzhenko. M. : RAN; In-t gos-va. i prava, 1995. S. 41.
6. Skomorokha. V. Je. Konstytucijna jurydykcija v Ukrajinі: problemy teoriji, metodologiji i praktyky / V. Je. Skomorokha. K. : «MP Lesja», 2007. 716 s.
7. Pa.sterna.k S. N. Konstitutsionnoe pravosudne v stranakh Vostochnoy Yevropi: [monografiya] / S. N. Pa.sterna.k. SPb.: SPbYeUSZ, 2010. 167 s.
8. Chernjak Je.V. Konstytucijna justycija Spoluchenykh Shtativ Ameryky: avtoref. dys. kand. juryd. nauk: 12. 00. 02 / Je. V. Chernjak; Kyjivskyj nacional'nyj universytet im. T. Shevchenka. K., 2005. 20 s.
9. Cymbalistyj T. O. Konstytucijna justycija v Ukrajinі: [navch. posib.] / T. O. Cymbalistyj. K. : Centr uchb. l-ry, 2007. 200 s.

10. Bobotov S. V. Konstitutsionnaya yustitsiya (sravnitelnyy analiz) / S. V. Bobotov. M. : Ros. pravovaya akademiya, 1994. S. 58.
11. Kampo V. Stan ta perspektyvy rozvytku naukovykh doktryn konstytucijnoji justyciji v Ukraini / V. Kampo // Juryd. zhurn. 2012. # 7/8. S. 68-75.
12. Piljuk S. V. Suchasni modeli konstytucijnogho kontrolju / S. V. Piljuk II Forum prava. 2012. #3. S. 550-557 [Elektronnyj resurs]. - Rezhym dostupu: J'iir://pJyu.şou.ya./]-r4ji7BR_ip4ekh.J'it_2012_3_96.r4Gh.
13. Maklakov V. V. Konstitutsionnoe pravo: slovar; otv. red. V. V. Maklakov. M. : Yurist, 2001. S. 143-144.
14. Maryniv I. I. Konstytucijnyj kontrolj u Respublici Poljshha: [monografija] // I. Maryniv; NU JuA.U. X. : Pra.vo, 2013. 160 s.
15. Jurydychna. encyklopedija: V 6 t. / Redkol.: Ju. S. Shemshuchenko (gholova. redkol.) ta. in. K.: «Ukr. encykl.», 1998.
16. Khrestoma.tiya po istorii gosuda.rstva. i pra.va. za.rubezhnykh stra.n: v 2 t. M.: Norma., 2007 g. T2: Sovremennoe gosudarstvo i pravo. 672 s.
17. Inostrannoe konstitutsionnoe pravo / Alebastrova I.A., Andreeva G.N., Andreeva. I.A. i dr.; Pod red. Maklakova V.V. M.: Yurist, 1996. 512 s.
18. Gosudarstvennyy stroy SShA / Za. red. A. S. Nikiforov. - M.: Yurid. Lit. 1979. 207 s.